

การคลี่คลายตัวของความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรุ่น: หลังการชุมนุมประท้วงคนรุ่นใหม่ปี 2563–2564 ในประเทศไทย

กนกรัตน์ เลิศชูสกุล¹

บทคัดย่อ

หนึ่งในปรากฏการณ์ที่สำคัญในช่วงการชุมนุมทางการเมืองของเยาวชนคนรุ่นใหม่ในประเทศไทยระหว่างปี 2563–2564 คือ ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรุ่นในระดับครอบครัว บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและประเมินสถานะของปรากฏการณ์ดังกล่าวว่า ภายหลังจากยุติลงของการชุมนุม ความขัดแย้งระหว่างรุ่นที่เคยเกิดขึ้นยังคงดำรงอยู่หรือไม่ และมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด ในการตอบคำถามดังกล่าว บทความชิ้นนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การสำรวจด้วยแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการภายใต้แนวคิดจินตนาการพลเมือง (civic imagination)

บทความชิ้นนี้พบว่า ภายหลังจากการชุมนุมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ยุติลงในปี 2564 ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรุ่น โดยเฉพาะในระดับครอบครัวได้ค่อย ๆ คลี่คลายตัว และความร่วมมือทางการเมืองระหว่างรุ่นเริ่มขยายตัวขึ้นเพื่อวิเคราะห์เหตุผลและที่มาของปรากฏการณ์ดังกล่าว โดยนำกรอบการวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดที่มาจากความขัดแย้งระหว่างรุ่น 4 ประการมาใช้ ได้แก่ (1) การตระหนักถึงการถูกกีดกันในหลากหลายมิติด้วยตนเอง (the personalization of multi-dimensional exclusions) (2) ประเด็นปัญหาของโลกอนาคต (problem issues of the future) ที่ผู้ใหญ่ไม่สนใจ เช่น เรื่องสิ่งแวดล้อมและการศึกษา (3) การก่อตัวของสถาบันทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ และ (4) ระบบการปกครองโดยคนชราแบบเผด็จการ (autocratic gerontocratic regimes) จากการวิเคราะห์ค้นพบเงื่อนไขปัจจัยสำคัญ 3 ประการ ที่ทำให้ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรุ่นคลี่คลายตัว ได้แก่ ประการแรก การเปลี่ยนแปลงในผู้ใหญ่จากการกีดกันสู่การโอบรับปัญหาและยอมรับบทบาท

¹ รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย <Email: kanokrat.l@chula.ac.th>

ทางการเมืองของคนรุ่นใหม่เสรีนิยม ประการที่สอง การปรับตัวของสถาบันทางการเมือง และการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่เสรีนิยม จากการเน้นเฉพาะแนวร่วม “คนรุ่นใหม่เสรีนิยม” สู่ “เสรีนิยมทุกรุ่น” และจากการ “ชุมนุมปะทะ (confrontational protest)” ไปสู่ “การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบหลากหลายมิติ (multidimensional participation)” และ ประการที่สาม ความล้มเหลวและการลดบทบาทของรัฐบาล คนชนวนุรักษนิยม ผลทำให้คนรุ่นเก่านุรักษนิยมขาดตัวเลือกทางการเมือง แต่ต้องสร้างความร่วมมือกับคนรุ่นใหม่และพรรคการเมืองที่เป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ เพื่อเป็นพันธมิตรทางการเมืองในการจัดการกับข้อขัดแย้งทางการเมือง

คำสำคัญ: ครอบครัวยุคใหม่และการเมือง การสมานฉันท์ความขัดแย้งทางการเมือง การเมืองระหว่างรุ่น การเมืองเยาวชน การชุมนุมประท้วง

The Unfolding of Intergenerational Political Conflict: Post–2020–2021 Youth Protests in Thailand

Kanokrat Lertchoosakul²

ABSTRACT

A significant phenomenon during Thailand’s youth-led political protests in 2020–2021 was the emergence of intergenerational political conflict at a family level. This article examines the trajectory of this phenomenon, specifically assessing whether intergenerational tensions that arose during the demonstrations persisted after the protests ended, dissipated entirely, or underwent substantive transformation. To address these questions, the study employs a mixed-methods research design that integrates quantitative and qualitative approaches, incorporating survey questionnaires, in-depth interviews, and participatory workshop activities based on the framework of “civic imagination.”

Drawing on empirical findings, this research demonstrates that following the conclusion of youth-led political protests in late 2021, intergenerational political conflict, particularly at the household level, gradually subsided while intergenerational political cooperation began to expand. To analyze the causes and origins of this phenomenon, this study employs four analytical frameworks explaining the determinants of intergenerational conflict: first, the personalization of multi-dimensional exclusions; second, problem issues of the future—such as environmental and educational concerns—that adults overlook; third, the formation of youth political institutions; and fourth, autocratic gerontocratic regimes. The analysis identifies three critical conditions that facilitated the resolution of intergenerational political conflict. First, a transformation among older adults from

² Associate Professor, Department of Government, Faculty of Political Sciences, Chulalongkorn University <Email: kanokrat.l@chula.ac.th>

exclusionary attitudes toward embracing youth concerns and accepting the political role of liberal youth. Second, the adaptation of political institutions and movements of liberal youth—shifting from an exclusive focus on “liberal youth” solidarity to “liberal politics across generations” and from “confrontational protest” to “multi-dimensional political participation.” Third, the failure and diminished role of the conservative elderly-led government, leaving older conservatives with no alternative but to align with younger generations and political parties representing youth interests as political allies against opposing political forces.

Keywords: Family and Politics, Conflict Reconciliation, Intergenerational Political Conflict, Youth Politics, Protest

บทนำ

นับตั้งแต่ปี 2563 เป็นต้นมา ปรากฏการณ์ความตื่นตัวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ที่มีแนวคิดเสรีนิยมได้ขยายตัวอย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตาม พัฒนาการของการรณรงค์และการชุมนุมทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวได้นำไปสู่การเผชิญหน้าหลายระลอกระหว่างกลุ่มเยาวชนเสรีนิยมกับผู้คนหลากหลายภาคส่วนในสังคมไทย การขยายตัวของฐานผู้สนับสนุนและข้อเรียกร้องที่แหลมคมในการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่เสรีนิยม ส่งผลให้เกิดการเผชิญหน้ากันในหลากหลายพื้นที่และรูปแบบ ประกอบด้วย (1) การปะทะทางกายภาพในพื้นที่การชุมนุมระหว่างผู้เข้าร่วมฯ กับเจ้าหน้าที่ความมั่นคงของรัฐ (2) การเผชิญหน้าระหว่างผู้บริหารในรัฐบาล อาทิ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ กับกลุ่มนักเรียนที่มีพฤติกรรมต่อต้าน (3) การต่อสู้และถกเถียงอย่างรุนแรงในพื้นที่สื่อและโลกออนไลน์ระหว่างคนรุ่นใหม่เสรีนิยมกับกลุ่มอนุรักษ์นิยมที่หลากหลาย (4) การเผชิญหน้าระหว่างครู ผู้บริหารและนักเรียน นักศึกษา ในพื้นที่สถานศึกษา (5) ความไม่ลงรอยกันระหว่างพนักงานรุ่นใหม่กับผู้บริหารระดับต่าง ๆ ในพื้นที่ทำงานทั้งภาครัฐและเอกชน และ (6) ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกรุ่นต่าง ๆ กับลูกหลานในครอบครัว ซึ่งมีระดับความรุนแรงและประเด็นที่หลากหลายอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในสังคมไทย โดยในหลายกรณีนำไปสู่ความไม่ลงรอย ความแตกแยก และการใช้ความรุนแรงภายในครอบครัว (Lertchoosakul, 2021a; McCargo, 2021; Sinpeng, 2021; Unno, 2021)

บทความนี้ได้ตั้งคำถามวิจัยและมีเป้าหมายเพื่อศึกษาสถานะ พัฒนาการ การเปลี่ยนแปลง และพลวัตของความขัดแย้งระหว่างรุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังการชุมนุมยุติลง เพื่อวิเคราะห์ว่าในปัจจุบันความขัดแย้งดังกล่าวดำรงอยู่หรือมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางใด ผลการศึกษาพบว่าความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรุ่นที่ปรากฏชัดในช่วงการชุมนุมทางการเมืองระหว่างปี 2563-2564 ค่อย ๆ คลี่คลายตัวและความสัมพันธ์ของคนรุ่นต่าง ๆ พัฒนาไปสู่ความร่วมมือทางการเมืองที่มากขึ้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นผลจากปัจจัยสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ *ประการแรก* การเปลี่ยนแปลงปฏิสัมพันธ์ที่ผู้ใหญ่มีต่อคนรุ่นใหม่เสรีนิยม จากการปฏิเสธปัญหาของคนรุ่นใหม่และการกีดกันการมีส่วนร่วมทางการเมือง สู่การโอบรับปัญหาและยอมรับบทบาททางการเมืองของคนรุ่นใหม่เสรีนิยม *ประการที่สอง* การปรับตัวของพรรคการเมืองและแนวทางการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่เสรีนิยม จากการเน้นเฉพาะแนวร่วม “คนรุ่นใหม่เสรีนิยม” สู่ “เสรีนิยมทุกรุ่น” และจากการ “ชุมนุมแบบเผชิญหน้า” สู่ “การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบหลากหลายมิติ”

และ *ประการที่สาม* ความล้มเหลวและการลดบทบาทของรัฐบาลคนชราอนุรักษ์นิยม ผลทำให้คนรุ่นเก่าอนุรักษ์นิยมขาดตัวเลือกทางการเมือง แต่ต้องสร้างความร่วมมือกับคนรุ่นใหม่และพรรคการเมืองที่เป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ เพื่อเป็นพันธมิตรทางการเมืองในการจัดการกับข้อขัดแย้งทางการเมือง โดยเฉพาะพรรคเพื่อไทย

บทความนี้นำเสนอข้อโต้แย้งโดยเข้าไปถกเถียงกับวรรณกรรม 2 กลุ่มหลักได้แก่

(1) วรรณกรรมที่มองความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรุ่นแบบตายตัว (essentialist generational conflict) งานศึกษาการชุมนุมปี 2563–2564 มักอธิบายปรากฏการณ์นี้ผ่านกรอบคิดเรื่อง “สงครามระหว่างรุ่น” (generational warfare) หรืองานที่ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีรุ่นของ Karl Mannheim อย่างเคร่งครัด โดยมักอธิบายว่า “รุ่น” คือตัวแปรอิสระที่กำหนดพฤติกรรมและความขัดแย้งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ งานกลุ่มนี้ผลิตซ้ำภาพจำของ “ความขัดแย้งทางอุดมการณ์แบบข้อขัดแย้งตรงข้าม” (binary ideological conflict) โดยสรุปภาพความขัดแย้งเป็นสงครามระหว่าง “จารีตนิยมกับเสรีนิยม” หรือคู่ตรงข้ามแบบทวิลักษณ์ (binary opposition) ระหว่าง “คนรุ่นใหม่หัวก้าวหน้า” (progressive youth) กับ “คนรุ่นเก่าอนุรักษ์นิยม” (conservative elderly) ที่มีลักษณะตายตัว ในหลายกรอบคิดและหลายพื้นที่ทางสังคม ความตึงเครียดไม่ได้นำไปสู่การแตกหักถาวร แต่กลับเกิดสภาวะ “การกลับมาอยู่ร่วมกัน” (reconciliation/co-existence) ได้ในเวลาต่อมา (Lertchoosakul, 2021b; McCargo, 2021; Taib & Vivian, 2022; Sinpeng, 2021; Phoborisut, 2020)

(2) วรรณกรรมที่มุ่งเน้นผลลัพธ์เชิงมหภาค (macro-political outcomes focus) และการเมืองวัฒนธรรมกับการเปลี่ยนแปลงวาทกรรมของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม จนละเลยมิติของกระบวนการเรียนรู้ งานเหล่านี้เน้นศึกษาผ่านกรอบ “ความสำเร็จและความล้มเหลว” (success/failure framework) โดยพิจารณาจากผลลัพธ์ด้าน การเมืองเชิงสถาบัน (institutional politics) (Tonsakulrungruang, 2020) การเมืองเชิงนโยบาย (policy politics) (McCargo, 2021; Sombatpoonsiri, 2021) และการเมืองวัฒนธรรม (Lertchoosakul, 2021a; 2024; Sinpeng, 2021)

จากข้อจำกัดของวรรณกรรมสองกลุ่มข้างต้น ซึ่งมักติดอยู่ในมุมมองแบบแยกส่วน (fragmented view) ไม่ว่าจะเป็นมุมมองความขัดแย้งเป็น “สงคราม” ถาวร การมองผลลัพธ์เป็นการ “แพ้-ชนะ” ตายตัว หรือการมองกระบวนการเปลี่ยนแปลงในทิศทางเดียว (unidirectional) บทความนี้ตั้งคำถามใหม่ว่า หากความขัดแย้งระหว่างรุ่นที่ปรากฏขึ้นในช่วงการชุมนุมปี 2563–2564 นั้นไม่ใช่สภาวะยั่งยืน แล้วสิ่งที่ทำให้

ความขัดแย้งดังกล่าวคลี่คลายตัวและพัฒนาไปสู่ “ความร่วมมือทางการเมืองระหว่างรุ่น” (cross-generational political cooperation) ในปัจจุบันคืออะไร และเพราะเหตุใด

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาสถานะของความขัดแย้งระหว่างรุ่นที่เคยเกิดขึ้นและดำเนินอย่างเข้มข้นในช่วงการชุมนุมประท้วงของคนรุ่นใหม่ระหว่างปี 2563-2564 ว่า ความขัดแย้งดังกล่าวยังคงดำรงอยู่หรือได้ยุติลงแล้ว มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด และเพราะเหตุใด

กรอบการวิเคราะห์

ในการวิเคราะห์สถานะของความขัดแย้งระหว่างรุ่นหลังการชุมนุมปี 2563-2564 บทความนี้เลือกนำกรอบการวิเคราะห์ 4 ประการในการอธิบายสาเหตุหลัก (causes) และปัจจัยกระตุ้น (trigger factors) ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรุ่น

(1) ระบอบการปกครองโดยคนชราแบบเผด็จการ (autocratic gerontocratic regimes) คล้ายกับหลายกรณีศึกษา อาทิ อาหรับสปริง (Arab Spring) ไนจีเรีย และศรีลังกา ความขัดแย้งระหว่างรุ่นของไทยมีที่มาจากระบอบการปกครองโดยคนชราแบบเผด็จการที่ครองอำนาจมายาวนาน กตชี และไมโยมปรับบัว (Birkholz, 2013) บทความนี้นำแนวคิดดังกล่าวมาวิเคราะห์ว่า ภายหลังจากการชุมนุม ระบอบการปกครองของไทยมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นอย่างไร

(2) ประเด็นปัญหาของโลกอนาคต (problem issues of the future) ที่ผู้ใหญ่มองไม่สนใจ ความขัดแย้งระหว่างรุ่นก่อตัวขึ้นจากความไม่พอใจของคนรุ่นใหม่ต่อการที่ผู้ใหญ่มองไม่สนใจประเด็นปัญหาและความกังวลต่อโลกอนาคต อาทิ ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการศึกษา (Bellei & Cabalin, 2013; Birkholz, 2013; Pickard, Bowman, & Arya, 2020) โดยการประเมินว่าภายหลังจากการชุมนุม ผู้ใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงแนวโน้มและทิศทางหรือไม่ และคนรุ่นใหม่รับรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างไร โดยวิเคราะห์ว่าสิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างรุ่นอย่างไร

(3) การตระหนักถึงการถูกกีดกันในหลากหลายมิติด้วยตนเอง (the personalization of multi-dimensional exclusions) โดยการประเมินข้อเสนอของ Birkholz ว่าด้วยการตระหนักถึงการถูกกีดกันในหลากหลายมิติด้วยตนเอง (the personalization of multi-dimensional exclusion) และศึกษาว่า ภายหลังจากการชุมนุม คนรุ่นใหม่ ไม่ว่า

จะมีฐานะทางเศรษฐกิจสูงหรือต่ำ ยังคงประสบกับการถูกกีดกันในหลากหลายมิติทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม หรือไม่ว่าง (Birkholz, 2013)

(4) การก่อตัวของสถาบันทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่เร่งให้ความแตกต่างระหว่างรุ่นกลายเป็นความขัดแย้งในหลายประเทศ (Babatunde, 2015; Birkholz, 2013) รวมทั้งในไทย ทั้งในช่วงก่อนและระหว่างการชุมนุมปี 2563-2564 เนื่องจากพรรคการเมืองและองค์กรทางการเมืองใหม่ ๆ กลายเป็นเครื่องมือในการแสดงออกและต่อรองทางการเมืองให้กับคนรุ่นใหม่ บทความขึ้นนี้ศึกษาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงบทบาทพรรคการเมืองของคนรุ่นใหม่ในช่วงหลังการชุมนุมยุติลงว่ามีความเปลี่ยนแปลงอย่างไร และความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างรุ่นที่มีความคิดทางการเมืองแตกต่างกันอย่างไร

ขอบเขตการศึกษาวิจัย

เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยข้างต้น การศึกษาวิจัยครั้งนี้เลือก “ครอบครัว” เป็นหน่วยการศึกษา เพื่อทำความเข้าใจพัฒนาการและสถานะของความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างคนต่างรุ่น ในช่วงเวลาภายหลังการชุมนุมยุติลง ระหว่างปี 2565-2567 ในการแบ่งรุ่น และเลือกใช้กรอบการนิยาม “รุ่น” ที่ได้รับการพัฒนาและได้รับความนิยมในตะวันตกเป็นจุดตั้งต้น โดยแบ่งรุ่นผ่านช่วงอายุ และบริบททางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของโลกตะวันตก ได้แก่ (1) รุ่น B (Boomers) ผู้ที่เกิดระหว่างปี 2489-2507 (2) รุ่น X ผู้ที่เกิดระหว่างปี 2508-2523 (3) รุ่น Y ผู้ที่เกิดระหว่างปี 2524-2539 และ (4) รุ่น Z ผู้ที่เกิดระหว่างปี 2540-2555³

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods) โดยรวมการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ (qualitative and quantitative research methods) จำนวน 3 รูปแบบ ได้แก่

(1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) งานวิจัยนี้เลือกสัมภาษณ์คนหลากหลายรุ่นในครอบครัว โดยเน้นการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลายทั้งในด้าน ช่วงวัย ระดับความตื่นตัวทางการเมืองของสมาชิกในครอบครัว และพื้นที่ภูมิศาสตร์ รวมทั้งสิ้น 82 คน จาก 34 ครอบครัว การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเริ่มจากการเลือกคนรุ่นใหม่ที่มีระดับความตื่นตัวทางการเมืองที่แตกต่างกัน 4 ระดับ ได้แก่

³ โปรดดู Dimock (2019)

แกนนำการชุมนุมในขบวนการคนรุ่นใหม่ คนรุ่นใหม่ที่เป็นผู้สนับสนุนแนวทางของการชุมนุมขบวนการคนรุ่นใหม่ คนรุ่นใหม่ที่จะเข้าร่วมการชุมนุมเป็นครั้งแรก และ คนรุ่นใหม่ทั่วไปที่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง การเลือกผู้ให้ข้อมูลทั้ง 4 กลุ่ม เน้นการกระจายตัวครอบคลุม 4 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพฯ เชียงใหม่ ขอนแก่น และสงขลา โดยคัดเลือกเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่มีสมาชิกรุ่นอื่น ๆ ในครอบครัวอนุญาตให้ผู้วิจัยเข้าสัมภาษณ์ได้ งานวิจัยนี้สามารถสัมภาษณ์ ครอบครัวที่มีสมาชิก 2 รุ่น จำนวน 20 ครอบครัว (รวม 40 คน) และ ครอบครัวที่มีสมาชิก 3 รุ่น จำนวน 14 ครอบครัว (รวม 42 คน) โดยเน้นการสัมภาษณ์แยกคนต่างรุ่นในครอบครัวเดียวกัน เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ต่างกันและ/หรือไม่สะดวกในช่วงเวลาเดียวกัน

(2) การจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการภายใต้แนวคิดจินตนาการพลเมือง (civic imagination) กิจกรรมดังกล่าวเน้นการปฏิบัติที่กระตุ้นและฟื้นฟู “จินตนาการพลเมือง” (Wongkitrungrueng, Nimmanorawong, Sindhuprama, 2022) บทความขึ้นนี้นำเครื่องมือดังกล่าวมาใช้เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกแต่ละรุ่นในครอบครัวแลกเปลี่ยนเรื่องราวของตน ผ่านการกระตุ้นบทสนทนาที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางความคิด และร่วมจินตนาการถึงแนวทางในการเยียวยาและแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองในครอบครัว โดยใช้เรื่องเล่าจากวัฒนธรรมสมัยนิยมที่สอดคล้องกับแต่ละกลุ่ม ซึ่งอาจไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองและปัญหาสังคมโดยตรง ในการถอดชุดคุณค่าที่อาจเหมือนหรือแตกต่างกันในตัวผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยจัดกิจกรรมทั้งสิ้น 4 ครั้ง ใน 4 จังหวัด ได้แก่ สงขลา กรุงเทพฯ เชียงใหม่ และขอนแก่น โดยเปิดรับสมัครแบบทั่วไป และเชิญชวนให้ครอบครัวที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ กิจกรรมทั้ง 4 ครั้ง มีผู้เข้าร่วมทั้งสิ้น 38 คน จากหลากหลายรุ่นใน 13 ครอบครัว โดยมีรายละเอียดดังนี้ สงขลา (3 ครอบครัว รวม 8 คน) กรุงเทพฯ (4 ครอบครัว รวม 14 คน) เชียงใหม่ (3 ครอบครัว รวม 7 คน) และขอนแก่น (3 ครอบครัว รวม 9 คน)

(3) การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้การสำรวจ (survey) ผ่านแบบสอบถาม งานวิจัยนี้เก็บข้อมูลแบบสอบถาม จำนวน 2,200 ชุด โดยการเก็บข้อมูลแบบสอบถามนี้เป็นแบบกระจาย และใช้ทีมเก็บข้อมูลลงไปพบผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่จริง กระจายตัวเท่า ๆ กัน ในคนจาก 4 รุ่น คือ รุ่น B (Boomers) รุ่น X รุ่น Y และรุ่น Z (โดยไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน) ครอบคลุมพื้นที่ 10 จังหวัดทั่วประเทศ ทั้งจังหวัดขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ใน 5 ภูมิภาค โดยแต่ละจังหวัดการเก็บข้อมูลกระจายไปทั้งพื้นที่เมืองและชนบท ได้แก่ กรุงเทพฯ เชียงใหม่ สุโขทัย นครปฐม สระแก้ว ขอนแก่น ยโสธร สงขลา พังงา และสตูล แบบสอบถามเน้นคำถาม 2 มิติสำคัญ

ได้แก่ *หนึ่ง* ความสำคัญและความแตกต่างของ “รุ่น” ในการอธิบายความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทย และ *สอง* ทางออกความขัดแย้งเพื่อยืนยันข้อค้นพบจากข้อมูลเชิงคุณภาพ

การเก็บข้อมูลดำเนินการในช่วงระหว่างเดือนมกราคม–ธันวาคม 2567 โดยเริ่มต้นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและกิจกรรม “จินตนาการพลเมือง” (civic imagination) แบบคู่ขนาน จากนั้นนำผลการประมวลข้อมูลจากทั้งสองขั้นตอนมาเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาแบบสอบถาม และดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อตรวจสอบทดสอบ และยืนยันสมมติฐานและข้อค้นพบที่ได้จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ทั้งสองแบบ รวมทั้งค้นหาตัวแปรและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับรุ่น ความขัดแย้งทางการเมือง และทางออก ที่ไม่พบในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย และการอภิปรายผลการวิจัย

ช่วงที่การชุมนุมบนท้องถนนเติบโตและขยายตัว เกิดการปะทะกันอย่างรุนแรง เนื่องจากคนทุกรุ่นเข้าไปเกาะเกี่ยวตัวเองกับความขัดแย้งในสองระดับ ทั้งระดับผู้นำชนชั้นอนุรักษ์นิยมสูงวัยกับแกนนำพรรคการเมืองและขบวนการทางสังคมของคนรุ่นใหม่ และระดับภายในครอบครัว ดังนั้นการแสดงออกจุดยืนทางการเมืองของแต่ละรุ่น ตลอดจนการถกเถียงและการปะทะกันระหว่างรุ่น จึงเกิดขึ้นในทุกพื้นที่ ทั้งบนท้องถนน คูหาเลือกตั้ง รัฐสภา และบนพื้นที่สื่อ ไม่ว่าจะเป็นกระแสหลักหรือกระแสรอง ผลทำให้การเผชิญหน้าของสมาชิกในครอบครัวหลีกเลี่ยงได้ยาก และไม่มีพื้นที่สำหรับการประนีประนอม ในขณะเดียวกัน สื่อมวลชนนำเสนอภาพที่น่ากังวลของความขัดแย้งทางการเมืองภายในครอบครัวในช่วงการชุมนุมเยาวชนระหว่างปี 2563–2564 ตัวอย่างเช่น ข่าวการทำร้ายร่างกาย การตัดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว และการที่เยาวชนผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองตัดสินใจหนีออกจากบ้าน (Amnesty, 2023)

อย่างไรก็ตาม จากการเก็บข้อมูลบทความชิ้นนี้พบว่า ในช่วง 3 ปี ภายหลังจากการชุมนุมประท้วงปี 2563–2564 ยุติลง การเผชิญหน้าและปะทะกันระหว่างรุ่นมีระดับที่เบาบางลงและผู้ใหญ่ที่นิยมอนุรักษ์นิยมหลากหลายระดับหันมายอมรับและร่วมมือกับคนรุ่นใหม่เสรีนิยมมากขึ้น สิ่งนี้เกิดขึ้นเนื่องจากเหตุผลหลัก 3 ประการ *ประการแรก* การเปลี่ยนแปลงของผู้ใหญ่ในสังคมไทยหลังการชุมนุม ที่หันมาให้ความสำคัญกับปัญหาของคนรุ่นใหม่และยอมรับคนรุ่นใหม่ให้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ *ประการที่สอง* การปรับตัวของสถาบันทางการเมืองและการ

เคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่เสรีนิยม ที่ลดความขัดแย้งและเปิดพื้นที่ความร่วมมือระหว่างรุ่น ตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนแนวทางจากการเน้นเฉพาะแนวร่วม “คนรุ่นใหม่เสรีนิยม” สู่ “เสรีนิยมทุกรุ่น” และจากการ “ชุมนุมแบบเผชิญหน้า” สู่ “การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบหลากหลายมิติ” และ ประการที่สาม ความล้มเหลวและการลดบทบาทของรัฐบาลคนชราแบบอนุรักษนิยม ซึ่งส่งผลให้คนรุ่นเกาอนุรักษนิยมเปลี่ยนแปลงจากหัวตรงข้าม ไปสู่แนวร่วมทางการเมือง แม้ว่าจะยังไม่เห็นด้วยกับแนวคิดทางการเมืองแบบเสรีนิยม

ความเปลี่ยนแปลงในคนรุ่นผู้ใหญ่: การยอมรับปัญหาและให้การยอมรับคนรุ่นใหม่เสรีนิยม

การเก็บข้อมูลระดับครอบครัวพบว่า หลังการชุมนุมยุติลงในปี 2564 ผู้ใหญ่ในระดับครอบครัวเปลี่ยนแปลงความคิดและพยายามแสดงให้คนรุ่นใหม่เสรีนิยมเห็นว่าพวกเขาตระหนักและให้ความสำคัญกับปัญหาใหม่ๆ ที่ถูกนำเสนอโดยคนรุ่นใหม่ ในช่วงการชุมนุม รวมทั้งยอมรับความคิดและความสามารถทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ ในครอบครัวอย่างที่ไม่เคยเกิดมาก่อน ปัจจุบันดังกล่าวส่งผลให้ระดับความขัดแย้งในครอบครัวลดลง

การตระหนักถึงความคิดร่วมและปัญหาร่วม

ความขัดแย้งระหว่างรุ่นคลี่คลายและสามารถกลับมาสมานฉันท์กันได้ เนื่องจากการตระหนักถึงความคิดเห็นพื้นฐานและความเข้าใจพื้นฐานที่ร่วมกัน และกลไกของสถาบันครอบครัวในการสมานความขัดแย้งของสมาชิกในครอบครัว อย่างน้อย 5 ด้าน ได้แก่

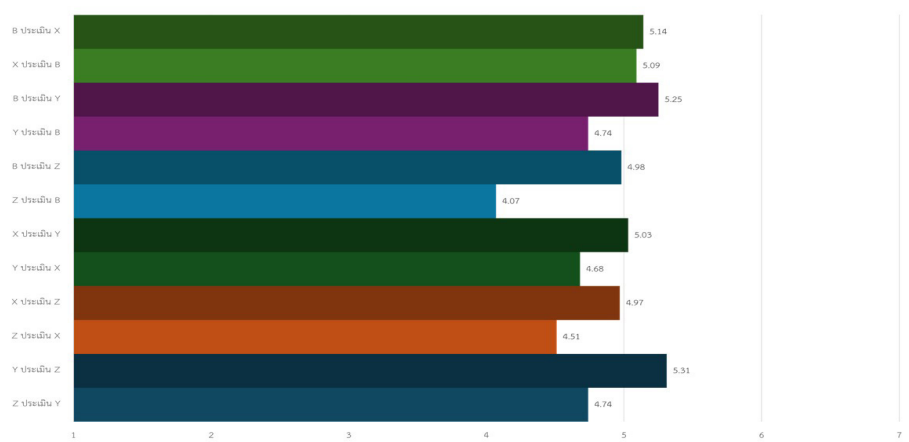
1) ทศนคติพื้นฐานที่ดีต่อกันของสมาชิกในครอบครัว จากการวิเคราะห์องค์ประกอบที่ประกอบด้วย 3 คุณลักษณะของคนแต่ละรุ่นต่อกัน ได้แก่ “ความเปิดกว้างรับสิ่งใหม่” “ความยึดมั่นขนบธรรมเนียม” และ “ลักษณะทางลบ” ผลการสำรวจแบบสอบถามหลังการชุมนุมพบว่า เจตคติที่คนต่างรุ่นมีต่อกันนั้นมีคุณลักษณะที่เป็นทางบวกหรือเป็นกลางทั้งสิ้น โดยคะแนนเจตคติที่คนแต่ละรุ่นประเมินต่อกันและกันล้วนมีค่าสูงกว่าค่ากลาง (4) ในทุกรุ่น (โปรดดู ตาราง 1 และภาพ 1 ประกอบ) ผลลัพธ์นี้บ่งชี้ว่า ในภาพรวมหลังการชุมนุม คนแต่ละรุ่นต่างมีเจตคติต่อกันและกันในทางบวก

ตาราง 1 ข้อคำถามวัดเจตคติต่อคนต่างรุ่น

ลำดับ	ข้อคำถาม									
	โดยรวมแล้วท่านรู้สึกอย่างไรกับคน รุ่น.....ส่วนใหญ่									
1	เกลียด	1	2	3	4	5	6	7	ชอบ	
2	รังเกียจ	1	2	3	4	5	6	7	ชื่นชม	
3	ลบ	1	2	3	4	5	6	7	บวก	

ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพ 1 ค่าเฉลี่ยของเจตคติ แบ่งตามรุ่นผู้ประเมินและรุ่นที่ถูกประเมิน

ที่มา: ผู้วิจัย

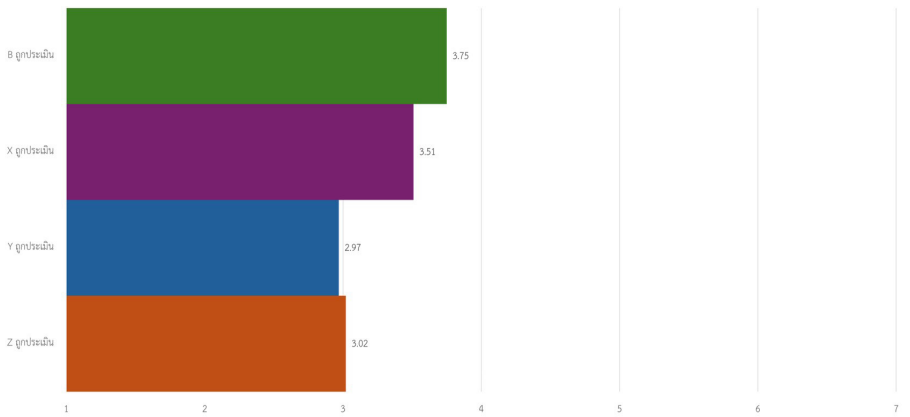
2) การตระหนักของคนต่างรุ่นถึงความคิดต่อปัญหาทางสังคมและการเมือง และความต้องการพื้นฐานที่ใกล้เคียงกันของสมาชิกแต่ละรุ่นในครอบครัว จากข้อมูล กิจกรรมจินตนาการพลเมือง พบว่า แม้ว่าคนแต่ละรุ่นในครอบครัวจะมีความขัดแย้ง ในช่วงการชุมนุม แต่โดยพื้นฐาน คนทุกรุ่นต่างให้ความสำคัญกับประเด็นเดียวกัน ได้แก่ ครอบครัว ปัญหาเศรษฐกิจ รายได้ ปากท้อง และปัญหาสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ความต้องการทางนโยบายที่คล้ายคลึงกันนี้ยังปรากฏในผลการสำรวจแบบสอบถาม โดยคนทุกรุ่นให้คะแนนเฉลี่ยในทิศทางเดียวกัน ตัวอย่างเช่น การยกเลิกอำนาจ สว.

ในการเลือกนายกรัฐมนตรี การสมรสเท่าเทียม และการยกเลิกการบังคับเกณฑ์ทหาร มีเพียงกรณีการยกเลิกการบังคับเกณฑ์ทหารซึ่งคนรุ่น B (Boomers) ให้คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่ารุ่นอื่น ๆ เล็กน้อย ผลลัพธ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แม้จะมีความแตกต่างทางความคิดระหว่างรุ่น แต่มีหลายประเด็นที่เป็นจุดเชื่อมต่อและสามารถประสานความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างรุ่นได้

3) ทศนคติเชิงบวกต่อการชุมนุมและข้อเรียกร้องของคนรุ่นใหม่ แม้ในช่วงระหว่างการชุมนุมปี 2563-2564 ผู้ใหญ่ในครอบครัวส่วนใหญ่แสดงออกถึงการคัดค้านการเข้าร่วมของสมาชิกรุ่นใหม่ แต่จากการเก็บข้อมูลหลังการชุมนุมพบว่า คนส่วนใหญ่ ไม่ว่าวัยใด ต่างเห็นด้วยกับข้อเรียกร้องหลายด้านของขบวนการฯ ผลการสำรวจแบบสอบถามชี้ให้เห็นว่า มีเพียงคนรุ่น B (Boomers) กลุ่มอนุรักษ์นิยมเข้มข้นเท่านั้นที่ยังคงยืนยันไม่เห็นด้วยกับข้อเรียกร้องส่วนใหญ่ แต่สำหรับรุ่นอื่น ๆ รวมทั้งคนรุ่น B กลุ่มอื่น กลับมีความเห็นไปในทางบวกมากกว่า โดยจะเห็นว่า คนรุ่น B ร้อยละ 56.16 คนรุ่น X ร้อยละ 66.66 คนรุ่น Y ร้อยละ 79.29 และคนรุ่น Z ร้อยละ 93.28 ต่างระบุว่า ตนเองสนใจติดตามและเห็นด้วยกับข้อเรียกร้องและการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ในปี 2563-2564 (โปรดดู ภาพ 4)

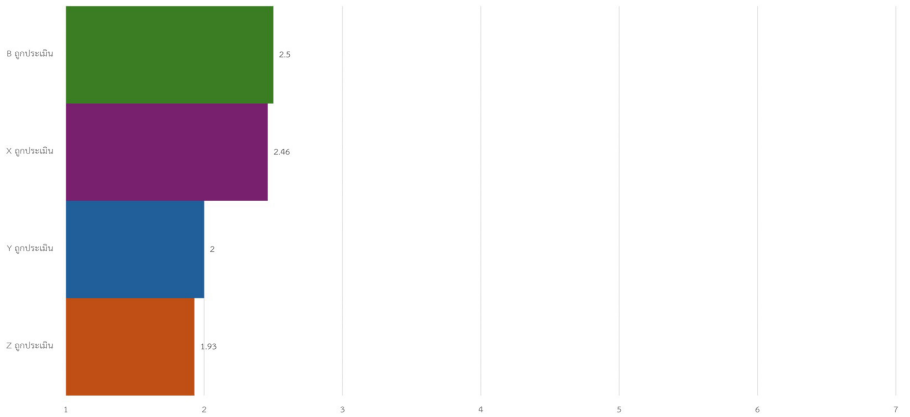
4) แม้ความแตกต่างระหว่างรุ่นปรากฏอยู่จริง แต่ความขัดแย้งไม่ได้ดำรงอยู่ตลอดเวลา จากข้อมูลแบบสอบถามพบว่า ความแตกต่างระหว่างรุ่นมีอยู่จริงในหลากหลายมิติ แต่ความรู้สึกที่ไม่ดีต่อกัน ซึ่งเป็นฐานของความขัดแย้งและการปะทะกันระหว่างรุ่น ไม่ได้ดำรงอยู่หรือดำเนินไปอย่างเข้มข้นตลอดเวลา และมีกลไกในการเยียวยาความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ข้อมูลจากการสำรวจแบบสอบถามพบว่า แต่ละรุ่นมีค่าเฉลี่ยความถี่ในการมีความขัดแย้งระหว่างกันอยู่ไม่เกิน 4 คะแนน จากมาตรวัด 0-7 คะแนน (โปรดดู ภาพ 2) นอกจากนี้ ในมิติของระดับความรุนแรงในแต่ละครั้งของความขัดแย้ง พบว่ามีระดับที่ไม่รุนแรง โดยทุกรุ่นมีการรายงานถึงความรุนแรงไม่เกิน 3 คะแนนของมาตรวัด (โปรดดู ภาพ 3) ยิ่งไปกว่านั้น แม้ว่าคนรุ่น B จะได้รับการรายงานจากรุ่นอื่น ๆ ว่ามีปัญหาและความขัดแย้งมากที่สุด แต่ระดับความรุนแรงที่รายงานนั้นก็ยังคงอยู่ในระดับต่ำกว่าค่ากลางของมาตรวัด

ภาพ 2 ค่าเฉลี่ยของความถี่ความขัดแย้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม แบ่งตามรุ่นที่ถูกระเมิน

ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพ 3 ค่าเฉลี่ยของความรุนแรงในความขัดแย้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม แบ่งตามรุ่นที่ถูกระเมิน

ที่มา: ผู้วิจัย

นอกจากนั้น ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกยังชี้ให้เห็นว่า ระดับความรุนแรงของความขัดแย้งลดลงอย่างมากหลังการชุมนุมยุติลง ครอบครัวบางครอบครัวเคยทะเลาะกันอย่างรุนแรง แต่ท้ายที่สุดไม่มีการตัดขาดกันอย่างถาวร การข่มขู่ที่จะตัดความสัมพันธ์ ไหล่ออกจากบ้าน หรือยุติการสนับสนุนทางการเงิน ไม่ได้เป็นมาตรการระยะยาวที่ถูกเลือกใช้ (A04, ผู้ให้สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2567; A06, ผู้ให้สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2567; A17, ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2567)

5) รุ่น Y ทำหน้าที่สมานฉันท์ความขัดแย้ง จากข้อมูลกิจกรรมจินตนาการพลเมือง พบว่า คนรุ่น Y คือรุ่นที่มีความเข้าใจต่อความแตกต่างระหว่างรุ่นและพยายามประสานความเข้าใจและแก้ไขปัญหามากที่สุด ระหว่างการจัดกิจกรรมจินตนาการพลเมืองในแต่ละจังหวัด ผู้วิจัยพบว่า มีเฉพาะผู้เข้าร่วมรุ่น Y เท่านั้นที่กล่าวถึงโลกอนาคตโดยเชื่อมโยงกับประเด็นความขัดแย้งระหว่างรุ่น เมื่อถูกขอให้จินตนาการถึงโลกอนาคต คนรุ่นนี้ระบุคล้ายกันว่าโลกจะต้องเปลี่ยนไปจากปัจจุบันอย่างมาก ทำให้ความต้องการของคนรุ่นหลังเปลี่ยนแปลงไปด้วย แม้ว่าแต่ละคนจะนำเสนอแนวคิดของตนเองว่า ฝันอยากเห็นสังคมที่ดีในอนาคตหน้าตาเป็นอย่างไร แต่ระหว่างบทสนทนา คนรุ่น Y หลายคน ชมวดประเด็นโดยย้ำว่าไม่ว่าอย่างไรเราก็ไม่ควรยึดเอาความปรารถนาของตนเองเป็นที่ตั้ง (CM03-2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจินตนาการพลเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, มกราคม 2567)

แม้ว่ามีหลายเรื่องที่คนรุ่น Y ไม่เห็นด้วยกับคนรุ่น Z แต่คนรุ่น Y เป็นรุ่นเดียวที่พร้อมรับฟังและให้ความสำคัญกับบทบาทของคนรุ่นใหม่ที่อยู่น้อยกว่าในการกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงในอนาคตเช่นเดียวกัน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า คนรุ่น Y จำนวนหนึ่งรู้สึกตัวว่าตนเองมีลักษณะการใช้ชีวิตและความคิดเห็นที่ต่างกับคนรุ่น Z หลายประการ แต่ก็ยังถือว่าตนเองเป็นฝ่ายเสรีนิยมที่สนับสนุนข้อเรียกร้องของการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ทั้งหมด (A74, ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2567)

คนรุ่นอายุมากยอมรับความสามารถ ความรู้ และจุดยืนด้านการเมืองของคนรุ่นใหม่

แม้ว่าจากด้านหนึ่งการชุมนุมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรุ่น แต่จากอีกด้านการชุมนุมดังกล่าวทำให้ผู้ใหญ่ได้รับรู้และตระหนักถึงความรู้ ความสามารถทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ ซึ่งส่งผลให้ผู้ใหญ่ส่วนหนึ่งยอมรับและเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่มีต่อพวกเขา เงื่อนไขนี้เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการที่ส่งผลให้กระบวนการฟื้นฟูความสัมพันธ์เกิดขึ้นได้

1) การยอมรับ: จากการเก็บข้อมูลพบว่า หลังการชุมนุม คนรุ่นใหม่มีทัศนคติที่ดีและชื่นชมต่อความสามารถของคนรุ่นใหม่ สิ่งนี้เกิดขึ้นจากเหตุผลหลัก 5 ประการ ดังนี้ (1) การรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับคนรุ่นใหม่ ตลอดช่วงการชุมนุมและการณรงค์ทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ คนรุ่นใหม่ ๆ ได้รับรู้ถึงปัญหาของคนรุ่นใหม่มากขึ้น ทำให้เข้าใจความยากลำบากของชีวิตคนรุ่นใหม่ท่ามกลางบริบทระดับโลกและระดับประเทศที่เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเศรษฐกิจ ซึ่งชีวิตของคนรุ่นใหม่เต็มไปด้วยความท้าทาย เช่น ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นเร็วกว่ารายได้ ความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่ลดลง ความเสี่ยงจากทุนผูกขาด ธุรกิจออนไลน์ และการแข่งขันอย่างรุนแรงในตลาดแรงงาน ความเข้าใจเหล่านี้ทำให้คนรุ่นใหม่ผู้ใหญ่มิมีความเห็นใจและเข้าใจว่าเพราะเหตุใด คนรุ่นใหม่จึงไม่พอใจต่อระบบเศรษฐกิจการเมือง และสังคม จนต้องแสดงออกและมีส่วนร่วมทางการเมือง (2) ความสามารถในการสร้างสรรค์รูปแบบการณรงค์ทางการเมือง ที่แหวกแนวและน่าสนใจมากกว่าที่คนรุ่นใหม่เคยทำมา (3) ความเห็นที่สอดคล้องกันด้านปัญหาและข้อเรียกร้องของคนรุ่นใหม่หลายส่วนไม่ได้มีความแตกต่างจากสิ่งที่คนรุ่นที่ตื่นตัวทางการเมืองเคยเรียกร้องร่วมกัน หลายคนหันมาตระหนักว่า สิ่งที่เราเรียกร้องคือสิ่งเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการต่อต้านเผด็จการ ปัญหาการทุจริตในโครงสร้างรัฐ การต่อต้านทุนผูกขาด หรือการต่อต้านพรรคการเมืองที่น่าระบอบอุปถัมภ์มาใช้ในการแข่งขันทางการเมือง (4) การเปลี่ยนแปลงความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นอิสระของคนรุ่นใหม่ ผู้ใหญ่เปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อคนรุ่นใหม่ จากมุมมองในอดีตที่มองว่าคนอายุน้อยเป็นรุ่นที่เพิกเฉยต่อการเมือง ถูกล้างสมอง หรือถูกชักใยโดยแกนนำการชุมนุมและพรรคการเมือง ไปสู่การยอมรับว่าคนรุ่นใหม่มีวุฒิภาวะทางการเมือง ความสามารถในการวิเคราะห์ความคิดเห็นของตนเอง และความเป็นอิสระจากการครอบงำของพรรคการเมือง และแกนนำมวลชน เนื่องจากคนรุ่นใหม่ได้รู้จักลูกหลานของเขามากขึ้น ผ่านการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นอิสระจากพรรคการเมือง รวมถึงการเห็นการตั้งคำถามที่ชี้เข้าไปในทุกพรรคการเมือง แม้แต่พรรคที่คนรุ่นใหม่เองสนับสนุน ตลอดจนการเคลื่อนไหวที่เป็นอิสระจากแกนนำการชุมนุม แม้ในช่วงที่แกนนำถูกจับ และ (5) การยอมรับความสามารถในด้านอื่น ผู้ใหญ่ยอมรับว่า คนรุ่นใหม่มีความสามารถในด้านอื่น ๆ นอกเหนือไปจากการเมืองมากกว่าคนรุ่นพวกเขาหลายเท่า โดยเฉพาะความสามารถในการปรับตัวต่อโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (A09, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2567; A17, ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2567; A21, ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2567)

2) จากการยอมรับสู่ความชื่นชม: จากเหตุผลข้างต้น คนรุ่นผู้ใหญ่จึงลดการวิจารณ์และการดูถูกคนรุ่นใหม่ ทั้งด้านความตั้งใจ ความสามารถ และวิจรรณญาณ ซึ่งเคยปรากฏในช่วงก่อนและระหว่างการชุมนุมทางการเมือง ในทางตรงกันข้าม คนรุ่นใหม่ก็เริ่มหันมาชื่นชมและเคารพคนรุ่นใหม่ ทั้งในแง่ปัจเจกและขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในหลากหลายมิติ ได้แก่ (1) การเปลี่ยนแปลงสถานะของคนรุ่นใหม่ในครอบครัว เมื่อคนรุ่นผู้ใหญ่ยอมรับคนรุ่นใหม่มากขึ้น ผู้ให้ข้อมูลหลายคนสะท้อนภาพการปรับเปลี่ยนสถานะของพวกเขาในโครงสร้างลำดับชั้นของครอบครัว จากเดิมที่ถูกปฏิบัติเป็น “เด็ก” หรือผู้ขาดประสบการณ์ กลายเป็นสมาชิกครอบครัวที่มีสถานะเท่าเทียม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเมือง ความคิดเห็น จุดยืน และการแสดงออก ซึ่งไม่ถูกตัดสินในเชิงลบ แต่ได้รับการยอมรับจากผู้ใหญ่มากขึ้น และ (2) บทบาทหน้าที่ใหม่ของคนรุ่นใหม่ในครอบครัว เมื่อคนรุ่นใหม่ในครอบครัวยอมรับว่า คนรุ่นใหม่มีความรู้และความสามารถทางการเมืองมากกว่าตนเอง ในหลายกรณีคนรุ่นใหม่จึงได้รับมอบหมายให้เป็นแหล่งข้อมูลทางการเมือง และที่ปรึกษาเกี่ยวกับประเด็นทางสังคมที่เป็นที่ถกเถียงในวงกว้าง (A17, ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2567)

การปรับตัวของสถาบันทางการเมืองและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่เสรีนิยม

ในขณะที่การขยายตัวของบทบาทพรรคและองค์กรการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่พัฒนาผ่านฐานสนับสนุนของคนรุ่นใหม่ เป็นกลไกสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดอัตลักษณ์ทางการเมืองแบบ “รุ่น” ซึ่งเป็นหนึ่งในจุดเริ่มต้นที่ทำให้ความแตกต่างกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างรุ่น แต่การปรับเปลี่ยนแนวทางการเคลื่อนไหวทางการเมืองของแกนนำการชุมนุม จากการชุมนุมสุกิจกรรมทางการเมืองรูปแบบอื่น ๆ ที่ไม่เน้นการเผชิญหน้าและการปรับตัวของพรรคการเมือง จากการมุ่งเฉพาะฐานสนับสนุนคนรุ่นใหม่ ไปสู่นโยบายที่ครอบคลุมคนหลากหลายรุ่น ส่งผลให้ช่องว่างระหว่างกลุ่มคนต่างวัยลดลง และในหลายกรณี นำไปสู่ความร่วมมือทางการเมืองของสมาชิกต่างวัยในครอบครัว

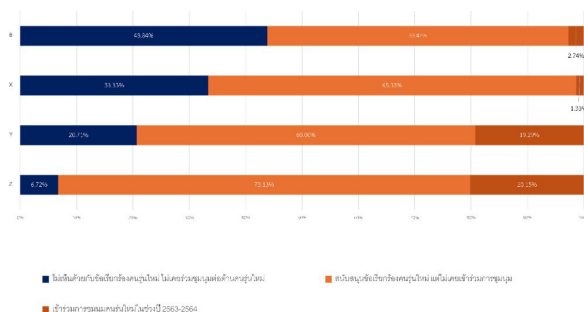
จากการชุมนุมสู่การเมืองรูปแบบอื่น

การเปลี่ยนแปลงการแสดงออกทางการเมืองจากการชุมนุมที่เน้นการเผชิญหน้าไปสู่รูปแบบอื่น ส่งผลให้ระดับความขัดแย้งของสมาชิกต่างวัยในครอบครัวลดลง จากการเก็บข้อมูลพบว่า การแสดงออกทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ทั้งคนรุ่นใหม่ทั่วไปและอดีตแกนนำการชุมนุมมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปสู่รูปแบบอื่น การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลให้เกิดการคลายความกังวลและขยายพื้นที่และระยะเวลาในการสมานฉันท์

ระหว่างรุ่น จากข้อมูลพบว่าผู้สนับสนุนการรณรงค์และประเด็นเรียกร้องของขบวนการคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่หันไปเข้าร่วมและสนับสนุนการแสดงออกทางการเมืองรูปแบบอื่น ๆ ที่ไม่ใช้การชุมนุมประท้วงอย่างดุเดือด โดยจากข้อมูลแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึกพบประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับเรื่องนี้ 5 ประการ ดังนี้

1) ผู้สนับสนุนส่วนใหญ่ไม่เคยหรือไม่ค่อยจะเข้าร่วมการชุมนุม จากการเก็บข้อมูลพบว่า ท่ามกลางผู้คนมากมายที่สนับสนุนการชุมนุมของคนรุ่นใหม่ คนส่วนใหญ่ไม่เคยเข้าร่วมการชุมนุม จากการสำรวจแบบสอบถามพบว่าจากร้อยละ 93.28 ของคนรุ่น Z ที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวของขบวนการคนรุ่นใหม่ มีเพียงร้อยละ 20.15 เท่านั้นที่เคยเข้าร่วมการชุมนุมจริง (ดู ภาพ 4) ดังนั้น การสิ้นสุดของการชุมนุมจึงไม่ใช่ปัญหาของผู้สนับสนุนส่วนใหญ่ การระดมการสนับสนุนที่เป็นรูปธรรมจากผู้สนับสนุนเหล่านี้ไม่ควรจำกัดอยู่ที่การชุมนุม แต่ควรปรับเปลี่ยนไปสู่รูปแบบอื่น ๆ ที่ทำให้ผู้สนับสนุนกลุ่มอื่น ๆ สามารถเข้าร่วมได้มากขึ้น โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกพบข้อมูลลักษณะเดียวกัน คือ ผู้สนับสนุนการชุมนุมหลายคนไม่เคยและไม่คิดว่าจะไปเข้าร่วมการชุมนุมในระยะต่อไป (A62, ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2567; A63, ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2567) หลังการชุมนุมสิ้นสุดลง กิจกรรมทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งขยายตัวในกลุ่มคนรุ่นใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วมการรณรงค์และปราศรัยทางการเมืองทั้งในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในปี 2565 และการเลือกตั้งทั่วไปในปี 2566 (A77, ผู้ให้สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2567; A78, ผู้ให้สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2567; A79, ผู้ให้สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2567)

ภาพ 4 การสนับสนุนฝ่ายทางการเมืองในความขัดแย้งช่วงปี 2563-2564 ของคนแต่ละรุ่น

ที่มา: ผู้วิจัย

2) จบในรุ่นเรา แต่ไม่ใช่จบในมือบเรา: คนรุ่น Y และ Z ที่สนับสนุนการชุมนุมให้ข้อมูลว่า การต่อสู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมเป็นการต่อสู้และรณรงค์ในระยะยาว ไม่สามารถทำให้สำเร็จได้ในช่วงการชุมนุม ดังที่ A10 อธิบายทิศทางการโหวตเลือกพรรคการเมืองของเขาในการเลือกตั้งปี 2566 ซึ่งเขาให้ความสำคัญกับการมองเกมการเมืองในระยะยาว ทำให้เขาไม่สามารถเลือกพรรคสามัญชนที่ตรงใจมากที่สุดได้ แต่ต้องเลือกพรรคก้าวไกลแทน เพราะเห็นเป็นความเป็นไปได้เดียวที่จะทำให้พื้นที่ทางการเมืองในอนาคตมีลักษณะเสรีนิยมเปิดกว้างมากขึ้น

“แน่นอนว่าผมรู้สึกว่าคุณนโยบายของพรรคก้าวไกลเป็นการเมืองใหม่ มันเป็นนโยบายที่ยืดหยุ่นกับอุดมการณ์และมีกระดูกสันหลัง แต่ไม่ใช่พรรคที่ถูกใจมากที่สุด ที่ตรงจริตผมคงเป็นพรรคสามัญชน แต่ถ้าเลือกมาตอนนี้ผมว่าผิดเวลาไปหน่อย เพราะเขาไม่มีแววว่าจะชนะได้เลย จึงเลือกก้าวไกลเพราะคิดว่าถ้าการเมืองค่อย ๆ เปลี่ยนมากขึ้น ในอนาคตพรรคสามัญชนอาจจะมีที่ยืนมากกว่านี้ได้”

(A10, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2567)

3) การชุมนุมคือเครื่องมือแสดงความไม่พอใจ ไม่ใช่เครื่องมือสร้างการเปลี่ยนแปลง: ผู้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ไม่ได้คาดหวังว่าการชุมนุมยุติลง และไม่ได้คาดหวังให้การชุมนุมดำเนินต่อไป พวกเขา มองว่าการชุมนุมเป็นเพียงเครื่องมือแสดงออกถึงความไม่พอใจ แต่ไม่ใช่เครื่องมือสร้างการเปลี่ยนแปลง เช่น A39 ซึ่งมองว่าการทำงานเผยแพร่วิถีชีวิตทางการเมืองจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้

“ผมไม่คิดว่าเราจะชนะได้ด้วยมือบ มือบเป็นแค่เครื่องมือ แสดงความอัดอั้นตันใจเท่านั้น ความเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ ต้องทำงานทางความคิดสำคัญที่สุด ถ้ามือบไม่ใช่สิ่งที่คนส่วนใหญ่ชอบ เราก็ต้องเปลี่ยนแปลงเครื่องมือ เปลี่ยนแปลงกิจกรรมให้มันเปิดรับ คนในวงกว้างให้ได้มากขึ้น”

(A39, ผู้ให้สัมภาษณ์, 26 กุมภาพันธ์ 2567)

4) ผู้สนับสนุนชอบกิจกรรมการเมืองที่ดูไม่เป็นการเมือง: ผู้ให้ข้อมูลคนรุ่นใหม่ที่ไม่ใช่แกนนำให้สัมภาษณ์ว่า พวกเขาพอใจกับการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองที่ดูเหมือนไม่เป็นการเมือง เนื่องจาก ไม่เหน็ดเหนื่อย ไม่เสี่ยง สามารถนำคนอื่น ๆ ทั้งที่สนใจการเมืองและไม่สนใจการเมืองมาเข้าร่วมได้ จากการเก็บข้อมูลผู้เข้าร่วมกิจกรรมดนตรีในสวนหลังการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ในช่วงปี 2565 พบว่า กิจกรรมดนตรีในสวนถือเป็นกิจกรรมที่มีความเป็นการเมืองน้อยกว่า แต่สามารถดึงดูดคนรุ่นใหม่ที่ตื่นตัวทางการเมืองได้เป็นจำนวนมาก ดังจะเห็นว่า ผู้เข้าร่วมฟังดนตรีในสวนจำนวนมากเป็นผู้สนับสนุนพรรคฝ่ายประชาธิปไตย รวมถึงผู้ไม่สนใจทางการเมืองและบางส่วนสนับสนุนฝ่ายอนุรักษ์นิยมด้วยซ้ำ ผู้สนับสนุนฝ่ายประชาธิปไตยจำนวนมากเห็นด้วยกับข้อเสนอต่าง ๆ ของการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่แทบทั้งสิ้น (A63, ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2567; A77, ผู้ให้สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2567) พวกเขาบอกว่า แม้นักดนตรีในสวนจะมีนัยทางการเมืองน้อยหรือบางกรณีก็กล่าวหาว่าแทบไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง (A60, ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2567; A80, ผู้ให้สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2567) แต่กิจกรรมดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์ที่ทำให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงในระบบเกิดขึ้นได้จริง (A85, ผู้ให้สัมภาษณ์ 26 มกราคม 2567)

5) แกนนำการชุมนุมปรับตัวสู่กิจกรรมทางการเมืองรูปแบบอื่น ๆ การเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่สิ้นสุดลงอย่างเห็นได้ชัดตั้งแต่ปลายปี 2564 เป็นต้นมาแต่กิจกรรมทางการเมืองยังคงดำเนินต่อ โดยเปลี่ยนแปลงรูปแบบจากการชุมนุมสู่กิจกรรมอื่น ๆ ที่มีภาพลักษณ์เสี่ยงน้อยกว่าในสายตาของคนรุ่นผู้ใหญ่ในครอบครัว แกนนำการชุมนุมให้เหตุผลหลายประการต่อการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์จากการชุมนุมประท้วงไปสู่การจัดกิจกรรมทางการเมืองรูปแบบอื่น ไม่ว่าจะเป็น ความอ่อนล้าจากการจัดการชุมนุม (A28, ผู้ให้สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2567; A29, ผู้ให้สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2567) บทเรียนและการประเมินสถานการณ์ทางการเมืองที่ยังไม่ไปถึงเป้าหมาย ไม่มีประสิทธิภาพ และไม่คุ้มค่าทั้งในการระดมผู้สนับสนุนและการกดดันฝ่ายอนุรักษ์นิยม (A06, ผู้ให้สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2567; A38, ผู้ให้สัมภาษณ์, 26 กุมภาพันธ์ 2567) ที่สำคัญที่สุด แกนนำหลายคนถูกคุกคามดำเนินคดี คุมขัง หรือถูกควบคุมโดยรัฐผ่านช่องทางต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเยี่ยมบ้าน การติดกำไล EM ทำให้ไม่สามารถจัดการชุมนุมทางการเมืองได้ (A15, ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2567; A21, ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2567)

ผลที่ตามมาคือ อดีตแกนนำและผู้สนับสนุนการเคลื่อนไหวในปี 2563-2564 หันไปทำกิจกรรมทางการเมืองอื่น ๆ ในหลากหลายรูปแบบ (โปรดดูตาราง 2)

ตาราง 2 รูปแบบชีวิตหลังการชุมนุมของอดีตแกนนำการชุมนุมซึ่งเป็นผู้ให้สัมภาษณ์

รูปแบบชีวิตหลังการชุมนุมของอดีตแกนนำการชุมนุม	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ทำกิจกรรมใด ๆ ต่อไป หรือ หันไปทำกิจกรรมใหม่ที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเคลื่อนไหว	5	14.3
เป็นเจ้าของพื้นที่หรือที่ทำงานในพรรคการเมือง	6	17.1
เป็นผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	2	5.7
ทำงานกับ NGO หรือ ทำงานกับชาวบ้านในพื้นที่ หรือ ทำงานในประเทศเฉพาะ	6	17.1
ทำงานการเมืองในมหาวิทยาลัย (พรรคการเมืองนักศึกษา ชมรมประชาธิปไตย องค์กรรูปแบบต่าง ๆ)	7	20.0
เคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นครั้งคราวเท่านั้น เช่น ไปช่วยใน event เฉพาะเจาะจงหรือให้คำแนะนำ	3	8.6
ทำงานกับองค์กรการเคลื่อนไหวอื่น	2	5.7
ทำงานกับองค์กรการเคลื่อนไหวเดิม แต่ขยายรูปแบบกิจกรรมเพิ่มเติม เช่น การจัดค่าย	2	5.7
เคลื่อนไหวจัดการประท้วงเช่นเดิม	2	5.7
รวม	35	100

ที่มา: ผู้วิจัย

ผลจากการยุติลงของการชุมนุมในช่วงปลายปี 2564 และการปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรม สร้างเงื่อนไขที่ทำให้ความแตกต่างและความขัดแย้งระหว่างรุ่นลดลง เพราะสมาชิกในครอบครัวไม่ต้องไปชุมนุมทางการเมืองและการเผชิญหน้าระหว่างผู้ชุมนุมกับเจ้าหน้าที่รัฐยุติลง นอกจากนั้น คดีความต่าง ๆ ที่คนรุ่นใหม่หลายคนถูกฟ้องร้องในช่วงการชุมนุมเริ่มถูกยกฟ้อง การปะทะอย่างรุนแรงระหว่างมวลชนคนรุ่นใหม่เสรีนิยมและมวลชนฝ่ายอนุรักษนิยมเบาบางลง ทั้งหมดทำให้ความกังวลและความกลัวต่อความปลอดภัยของผู้ปกครอง ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายอนุรักษนิยม

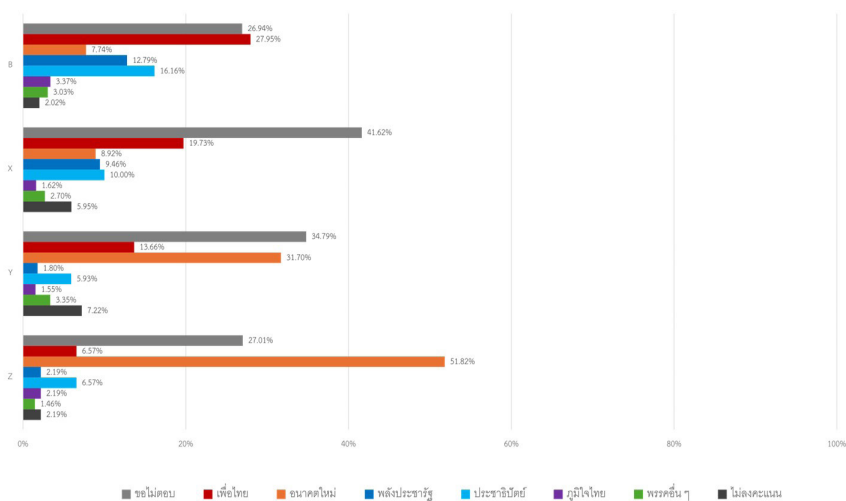
หรือเสรีนิยม ลดลงตามไปด้วย การเผชิญหน้าจากการขัดขวางการแสดงออกทางการเมืองที่มีกับลูกหลานในบ้านจึงลดน้อยลง บริบทเช่นนี้กลายเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่ทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวที่เคยมีการพึ่งพาอาศัยและเป็นมิตรต่อกันกลับมาอีกครั้ง นี่เองเป็นจุดสำคัญของการเริ่มต้นสมานฉันท์และประสานรอยร้าวที่มีก่อนหน้านี้

จากพรรคคนรุ่นใหม่สู่พรรคหลากหลายรุ่น

นอกจากการเปลี่ยนรูปแบบการแสดงออกทางการเมืองจากการชุมนุมประท้วงและการเผชิญหน้า พรรคการเมืองที่เดิมมีภาพลักษณ์เป็นตัวแทนเฉพาะของคนรุ่นใหม่ยังมีการปรับทิศทางการเมืองเคลื่อนไหวไปสู่คนข้ามรุ่น จากผลการเลือกตั้งทั่วไปในปี 2566 พรรคก้าวไกล ซึ่งเคยเป็นพรรคที่มีฐานเสียงหลักเป็นคนรุ่นใหม่ในการเลือกตั้งครั้งก่อนหน้านี้ ชนะการเลือกตั้งอย่างท่วมท้นเป็นอันดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม คะแนนเสียงที่พรรคได้รับในการเลือกตั้งปี 2566 มีจำนวนมากกว่าจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เป็นคนรุ่นใหม่อย่างมีนัยสำคัญ จากข้อมูลผู้มีสิทธิเลือกตั้งครั้งแรกในการเลือกตั้งปี 2562 มีจำนวน 7,339,772 เสียง หรือร้อยละ 14.27 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด เมื่อรวมกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งครั้งแรกในการเลือกตั้งปี 2566 จำนวน 4,012,803 เสียง หรือร้อยละ 7.67 จะได้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งครั้งแรกทั้งสิ้น 11,352,575 เสียง หรือร้อยละ 21.49 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด ซึ่งจำนวนนี้น้อยกว่าคะแนนเสียงที่พรรคก้าวไกลได้รับในปี 2566 จำนวน 14,438,851 เสียง หรือร้อยละ 36.54 ของคะแนนเสียงทั้งหมด โดยพรรคได้รับเลือกตั้ง สส. จำนวน 151 คน จากทั้งหมด 500 คน

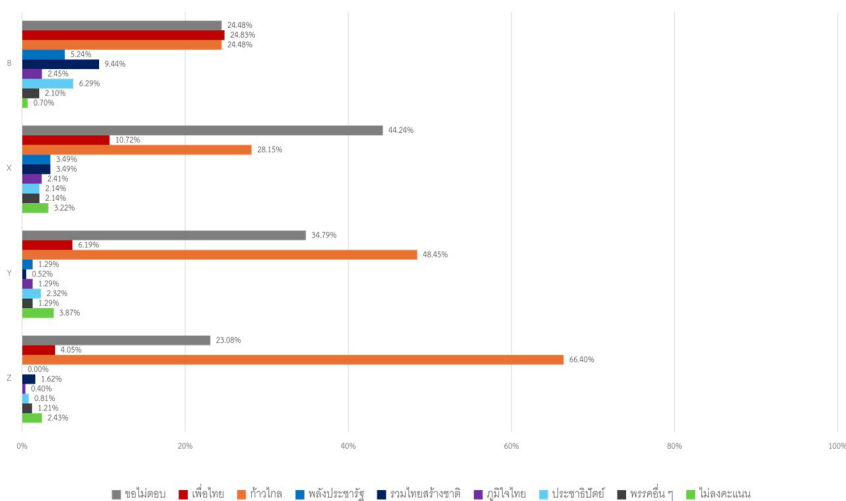
จากข้อมูลแบบสอบถามพบว่า ในช่วงการเลือกตั้งปี 2562 คะแนนเสียงของพรรคอนาคตใหม่กระจุกตัวอยู่ที่คนรุ่นใหม่โดยเฉพาะรุ่น Z และบางส่วนของรุ่น Y ในขณะที่ในปี 2566 แม้ว่าคะแนนเสียงส่วนใหญ่จะยังคงอยู่ที่คนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะรุ่น Z และ Y แต่คะแนนเสียงในรุ่นอื่น ๆ เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ (ดูภาพ 5 และ 6)

ภาพ 5 สัดส่วนพรรคการเมืองที่คนแต่ละรุ่นเลือกในปี 2562

ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพ 6 สัดส่วนพรรคการเมืองที่คนแต่ละรุ่นเลือกในปี 2566 (สส.บัญชีรายชื่อ)

ที่มา: ผู้วิจัย

จากทิศทางการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการณ์การลงคะแนนเสียงของคนรุ่นใหม่ ๆ ระหว่างปี 2562 และ 2566 รวมถึงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่าคนรุ่นใหม่ ๆ โดยเฉพาะอนุรักษนิยมแบบอ่อน ผู้ที่เคยลงคะแนนเสียงให้พรรคเพื่อไทย และผู้ที่ไม่สนใจการเมือง ทั้งที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับการชุมนุมของคนรุ่นใหม่ ต่างหันมาเลือกพรรคก้าวไกล ด้วยเหตุผลที่แตกต่างกัน ผลลัพธ์ทั้งหมดทำให้การเผชิญหน้าทางการเมืองระหว่างคนต่างรุ่นในครอบครัวลดลง และความรู้สึกเป็นพันธมิตรทางการเมืองระหว่างกันเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

1) คนรุ่นใหม่กับผู้ใหญ่เสื้อแดง: สมาชิกผู้ใหญ่ที่เคยเป็นผู้สนับสนุนขบวนการเสื้อแดงและฐานเสียงสนับสนุนพรรคเพื่อไทย หันมาเลือกพรรคก้าวไกลในช่วงการเลือกตั้งปี 2566 ด้วยเหตุผลหลายประการ (1) ความผิดหวังกับพรรคเพื่อไทยตลอดช่วงการชุมนุมที่เข้มข้นของคนเสื้อแดง เนื่องจากพรรคแสดงท่าทีถอยห่างจากผู้ชุมนุม และในหลายกรณีดูเหมือนจะละทิ้งคนเสื้อแดง (2) ในช่วงการชุมนุมของคนรุ่นใหม่ ผู้ใหญ่เสื้อแดงต่างเห็นด้วยและให้การสนับสนุนคนรุ่นใหม่มากมาย นอกจากนี้พวกเขายังเห็นด้วยกับบทบาทและท่าทีของพรรคก้าวไกลต่อการสนับสนุนมวลชนฝ่ายประชาธิปไตยอย่างตรงไปตรงมา (3) ความผิดหวังกับการหาเสียงที่ไม่ชัดเจนของพรรคเพื่อไทย เมื่อเทียบกับความชัดเจนของพรรคก้าวไกล ที่มีจุดยืน “มีเราไม่มีลุง” ผลทำให้กลุ่มเสื้อแดงนี้หันมาเลือกพรรคก้าวไกล บางคนแบ่งเสียงบัตรเลือกตั้ง สส.เขต ให้พรรคก้าวไกล ขณะที่ยังคงเลือกพรรคเพื่อไทยในบัตรเลือกตั้ง สส.บัญชีรายชื่อ

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นใหญ่เสื้อแดง ซึ่งเดิมอาจมีความขัดแย้ง เปลี่ยนไปเป็นพันธมิตรทางการเมือง ในหลายกรณีสมาชิกผู้ใหญ่เพื่อไทยหันมาเลือกหรือแบ่งคะแนนให้พรรคก้าวไกล เนื่องจากยอมตามลูกหลานที่ทำหน้าที่เป็น “หัวคะแนนธรรมชาติ” ให้กับพรรค ผลทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันดีขึ้นมาก และคนรุ่นใหม่มีความภาคภูมิใจว่าได้รับการยอมรับจากผู้ใหญ่ในด้านความคิดทางการเมือง (A06, ผู้ให้สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2567; A31, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2567) กรณีของ A25 เป็นหนึ่งในตัวอย่างของความสัมพันธ์ในรูปแบบนี้

“ครอบครัว โดยเฉพาะปู่ย่าและตายาย (พ่อกับแม่ไม่ค่อยสนใจติดตามการเมือง) เป็นครอบครัวเสื้อแดงฮาร์ดคอร์ ไม่เห็นด้วยกับการรัฐประหาร ต่อต้าน กปปส. ติดตามข่าว Asia Update และ VoiceTV หนักมาก แต่แม้จะสนับสนุนพรรคเพื่อไทยมากขนาดนี้ก็ไม่เห็นด้วยกับมือ

และการเคลื่อนไหวทางการเมืองบนท้องถนน มองว่าการเมืองเป็นเรื่องของผู้มีอำนาจและเด็กอย่างผมเองยังไม่ควรมายุ่งเกี่ยวกับเรื่องการเมือง แต่ตอนนี้หันมาเลือกก้าวไกลกันหมดแล้ว”

(A25, ผู้ให้สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2567)

2) คนรุ่นใหม่กับผู้ใหญ่ผู้ไม่สนใจการเมือง: ผู้ใหญ่ที่เดิมเป็นกลุ่มที่ไม่สนใจการเมือง (apoliticism) ซึ่งมักแสดงพฤติกรรมลงคะแนนเสียงแบบเปลี่ยนแปลงไป (swing voter) ส่วนใหญ่หันมาเลือกพรรคก้าวไกลในการเลือกตั้งปี 2566 ด้วยเหตุผลสองประการ ได้แก่ (1) พรรคก้าวไกลประสบความสำเร็จในการสร้างภาพลักษณ์ของพรรคให้สังคมในวงกว้างยอมรับว่าเป็นพรรคที่ “ดี” ทางการเมือง ด้วยสมาชิกที่เป็นคนรุ่นใหม่มีความรู้และความสามารถ ปรากฏจากการคอร์รัปชัน เน้นการรณรงค์ทางการเมืองแบบไม่ซื้อเสียง ไม่ใช้เส้นสายในระบบอุปถัมภ์ และเน้นการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้าง โดยไม่ประนีประนอมกับระบอบราชการที่คดโกง กลุ่มอิทธิพล และกลุ่มทุนผูกขาด และ (2) ความสำเร็จของ “หัวคะแนนธรรมชาติ” ของพรรคก้าวไกล ซึ่งคือคนรุ่นใหม่ในครอบครัว ในการโน้มน้าวให้ผู้ใหญ่หันมาลงคะแนนเสียงให้พรรคหรือการเลือก “ตามลูกตามหลาน” ดังเช่นกรณีของ A41

“แม่เคยเป็นสื่อเหลืองแบบ Typical คนใต้ คือ เลือกพรรคประชาธิปัตย์ไปตาม ๆ คนในรอบข้าง แต่หลังการเลือกตั้ง 2566 หันมาเลือกพรรคก้าวไกล ที่รู้เพราะแม่มาบอกผมหลังเลือกตั้งว่า ในหมู่บ้านนี้คงมีแค่เราสองคนที่เลือกพรรคล้มนะ”

(A41, ผู้ให้สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2567)

การยอมลงคะแนนเสียงให้กับพรรคก้าวไกล กลายเป็นสะพานเชื่อมระหว่างผู้ใหญ่และคนรุ่นใหม่ในครอบครัว ทำให้พวกเขาพูดคุยกันมากขึ้น คนรุ่นใหม่มีความมั่นใจและไว้วางใจผู้ใหญ่มากขึ้นจากการได้รับการยอมรับความเห็นทางการเมือง เนื่องจากผู้ใหญ่กลุ่มนี้ไม่สนใจติดตามการเมือง ลูกหลานจึงกลายเป็นแหล่งข้อมูลทางการเมืองที่สำคัญ การให้ข้อมูลดังกล่าว กลายเป็นพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ใหม่ที่ช่วยสมานรอยร้าวที่มีในช่วงการชุมนุมของคนรุ่นใหม่ (A06, ผู้ให้สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2567; A16, ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2567)

3) คนรุ่นใหม่กับผู้ใหญ่เหลือองอ่อน: ผู้ใหญ่จำนวนมากที่เดิมเป็นผู้สนับสนุน ขบวนการต่อต้านทักษิณภายใต้แนวคิดอนุรักษ์นิยมแบบไม่เข้มข้น หันมาเลือก พรรคก้าวไกล การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ใช่เพียงปรากฏการณ์การข้ามชั่วทางการเมือง ในการเลือกตั้งเท่านั้น แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญซึ่งทำให้เกิดการสมานฉันท์ ข้ามชั่วภายในครอบครัว

จากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า ผู้ใหญ่กลุ่มนี้ผิดหวังกับขบวนการต่อต้าน ทักษิณและทางเลือกในการแก้ไขปัญหาที่พวกเขาเคยสนับสนุน แม้ว่าเมื่อสักจะไม่ ยอมรับแนวคิดอนุรักษ์นิยมแบบสุดขั้ว เช่น กษัตริย์นิยม ชาตินิยมสุดขั้ว ศาสนานิยม และมีความเชื่อหลายอย่างที่เป็นเสรีนิยม แต่พวกเขามองว่าตัวเองไม่มีทางเลือกมากนัก ในระยะสั้น ในตอนแรก พวกเขามองว่าทหาร สถาบันกษัตริย์ และระบบราชการ ดูเหมือนจะเลวร้ายน้อยกว่ากับรัฐบาลทักษิณ อย่างไรก็ตาม 8 ปี ของรัฐบาล รัฐประหาร พวกเขากลับไม่พอใจกับการทำงานและการใช้อำนาจของรัฐบาลทหาร

ในตอนแรก ผู้ใหญ่กลุ่มนี้ไม่ไว้วางใจพรรคอนาคตใหม่ พวกเขามองเป็นพรรค ของพรรคเพื่อไทย ขณะที่ภาพลักษณ์ของธนาธร จึงรุ่งเรืองกิจ ซึ่งมีความสัมพันธ์ แบบเครือญาติกับอดีตนักการเมืองเพื่อไทยที่เปลี่ยนชั่วบ่อย และมีภาพลักษณ์ นักธุรกิจรุ่นใหม่คล้ายกับทักษิณในช่วงแรก ทำให้พวกเขาสงสัย ด้านอื่น พวกเขากังวลว่า พรรคอาจเข้ามาล้างสมองและใช้ลูกหลานให้เป็นฐานเสียง

อย่างไรก็ดี หลังจากเห็นการทำงานของพรรคอนาคตใหม่ และต่อมาพรรคก้าวไกล ทั้งในการผลักดันกฎหมาย การอภิปรายในสภา และการทำงานร่วมกับมวลชน คนรุ่นใหม่ พวกเขาเริ่มเห็นว่าพรรคก้าวไกลแตกต่างจากพรรคเพื่อไทย โดยเห็น ความมุ่งมั่นของพรรคในการผลักดันการปฏิรูปการเมืองไทย ผ่านการอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลที่ละเอียดลึกซึ้ง ความพยายามอย่างต่อเนื่องในการผลักดันร่างกฎหมาย สาธารณะประโยชน์ ทลายทุนผูกขาด และส่งเสริมสิทธิประชาชน มากไปกว่านั้น ผู้ใหญ่กลุ่มนี้เรียนรู้ว่าพรรคไม่สามารถครอบงำคนรุ่นใหม่ได้ ในความเป็นจริง คนรุ่นใหม่มีอิทธิพลกดดันและกำหนดทิศทางพรรคได้ไม่น้อยไปกว่าหัวหน้าและ สส. ของพรรค เช่น ในช่วงที่พรรคเตรียมเจรจาในการจัดตั้งรัฐบาลกับพรรคชาติพัฒนา กล้า ซึ่งมีสมาชิกหลักคือกรณ์ จาติกวณิช อดีตนักการเมืองพรรคประชาธิปัตย์ คนรุ่นใหม่จำนวนมากแสดงความเห็นคัดค้านผ่านสื่อออนไลน์ จนพรรคจำเป็นต้องถอยและยกเลิกการพูดคุย (“Summary of hashtag,” 2023) ผลทั้งหมดนี้ทำให้ ผู้ใหญ่อนุรักษ์นิยมแบบอ่อนเริ่มไว้วางใจพรรค และยอมรับว่าพรรคไม่ได้อยู่ในชั่วเดียวกับทักษิณ และไม่ได้ครอบงำลูกหลานเพื่ออำนาจและผลประโยชน์ของพรรค

(A09, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2567; A30, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2567; A41, ผู้ให้สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2567)

การลอบทบาทของรัฐบาลคนชนวนุรักษนิยม

การปะทะระหว่างคนรุ่นเก่าที่มีแนวคิดอนุรักษนิยมกับคนรุ่นใหม่ที่มีแนวคิดเสรีนิยมมีแนวโน้มลดระดับลง เนื่องจากการหายไปของปัจจัยสำคัญซึ่งเคยเป็นจุดตั้งต้นของความขัดแย้ง นั่นคือระบอบการปกครองโดยชนชั้นผู้นำสูงวัยที่ใช้อำนาจแบบเผด็จการ (autocratic gerontocratic regimes) แม้ว่ารัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ซึ่งเป็นตัวแทนของระบอบชนวนุรักษนิยมดำรงอยู่ในอำนาจจนครบวาระในปี 2566 แต่ความล้มเหลวของการสืบทอดอำนาจของคณะรัฐประหารผ่านการเมืองเลือกตั้งและระบอบรัฐสภา ส่งผลให้มวลชนฝ่ายอนุรักษนิยมขาดทางเลือกและจำเป็นต้องหันมาสนับสนุนพรรคการเมืองที่เป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่เสรีนิยมมากขึ้น

ผู้ใหญ่อนุรักษนิยมหลังความล้มเหลวของพรรคอนุรักษนิยมกับคนรุ่นใหม่เสรีนิยม

ในช่วงระหว่างและหลังการเลือกตั้งทั่วไปปี 2566 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่อนุรักษนิยมสุดขั้วกับคนรุ่นใหม่เสรีนิยม ทั้งในระดับประเทศและระดับครอบครัวได้พัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น แม้ว่าทั้งสองฝ่ายจะมีแนวคิดทางการเมืองที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนเหมือนเดิม แต่ความสัมพันธ์ระหว่างคนสองรุ่นนี้ได้เปลี่ยนแปลงจากคู่ขัดแย้งทางการเมืองไปสู่พันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์แบบชั่วคราวในการเลือกตั้ง

ผลจากการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามและการสำรวจผลการเลือกตั้งพบว่า กลุ่มอนุรักษนิยมสุดขั้วได้หันมาลงคะแนนเสียงให้กับพรรคก้าวไกล โดยเฉพาะในการลงคะแนนแบบเขต แม้จะยังไม่ไว้วางใจพรรคก้าวไกลและยังเชื่อว่าพรรคมีความสัมพันธ์กับพรรคเพื่อไทยและยังชูประเด็นการปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่ก็ตาม แต่พวกเขาไม่มีทางเลือกอื่นในการคานอำนาจกับพรรคเพื่อไทยอีกแล้ว เพราะพรรคการเมืองอนุรักษนิยมที่มีในปัจจุบันต่างประสบความล้มเหลวในการเลือกตั้ง พรรคก้าวไกลจึงกลายมาเป็นทางเลือกใหม่ ที่ยังคงพอรับได้ในแง่ของประสิทธิภาพในการทำงานของพรรค (A09, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2567)

พรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งเคยเป็นพรรคหลักของพวกเขาในการเลือกตั้ง มีแนวโน้มประสบความล้มเหลวมากขึ้นเรื่อย ๆ จำนวน สส.ที่ได้รับการเลือกตั้งลดน้อยลงจาก 159 คน ในปี 2554 เหลือ 53 คน ในปี 2562 และลดลงเหลือเพียง 25 คน ในปี 2566 ขณะเดียวกัน พรรคฝ่ายอนุรักษนิยมเข้มข้น ซึ่งเป็นตัวแทนโดยตรงของชนชั้นนำ

ฝ่ายอนุรักษ์นิยม เช่น พรรคพลังประชารัฐและพรรครวมไทยสร้างชาติ ก็ประสบความล้มเหลวในการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากปัญหาด้านประสิทธิภาพนโยบาย การรณรงค์หาเสียง และความแตกแยกภายใน คะแนนเสียงของพรรคเหล่านี้ลดลง จาก 116 คน ในปี 2562 เหลือ 76 คน ในปี 2566 (พรรคพลังประชารัฐ 40 คน และพรรครวมไทยสร้างชาติ 36 คน) ประเด็นที่ผู้ใหญ่อนุรักษนิยมสุดขีดรับไม่ได้มากที่สุด คือ พรรคทั้งสองนี้สร้างชนชั้นบนฐาน สส. ที่มีคุณสมบัติที่พวกเขาไม่พึงประสงค์ ซึ่งล้วนย้ายมาจากพรรคเพื่อไทย (A75, ผู้ให้สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2567)

ความสัมพันธ์ในครอบครัว: ไม่เห็นด้วย ไม่ล้ำเส้น แต่ต้องร่วมมือกัน (co-habitation)

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่อนุรักษนิยมสุดขีดกับคนรุ่นใหม่เสรีนิยม ในครอบครัวดำเนินไปในรูปแบบที่คล้ายกับความสัมพันธ์ของพวกเขากับพรรคก้าวไกล พวกเขาอยู่ร่วมกันโดยรู้ว่าการความรักและการดูแลจากกันและกัน แต่ยังคงมีความแตกต่างในทัศนะ ไม่มีใครยอมตามใคร และไม่มีใครล้ำเส้นใคร จากข้อมูลการสัมภาษณ์ ผู้ใหญ่อนุรักษนิยมสุดขีดยอมรับในความสามารถของคนรุ่นใหม่มากขึ้น อย่างไรก็ตาม พวกเขายังคงไม่เชื่อมั่นในวิจรรณญาณและวุฒิภาวะทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ (A84, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2567)

ในทางตรงกันข้าม คนรุ่นใหม่ในครอบครัวก็ไม่ยอมรับความคิดของผู้ใหญ่อนุรักษนิยมสุดขีด แต่มองผู้ใหญ่ด้วยความรู้สึกดูถูกในหลายครั้ง เนื่องจากพวกเขาประสบความล้มเหลวในการเมืองเลือกตั้ง จนต้องมาเลือกพรรคก้าวไกล (A04, ผู้ให้สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2567) ความคิดเห็นด้านลบที่แต่ละฝ่ายมีต่อกันไม่ปะทุออกมาเป็นความขัดแย้งอย่างที่เกิดขึ้นในช่วงการชุมนุมประท้วง เนื่องจากทั้งสองฝ่ายยอมรับสิทธิของกันและกันในการเลือกเชื่อในแนวคิดทางการเมืองที่แตกต่าง ไม่พยายามโน้มน้าวให้อีกฝ่ายเชื่อตามแนวทางของตนเอง และไม่ทำให้อีกฝ่ายรู้สึกอึดอัดในการอยู่ร่วมกันในครอบครัว ดังที่ A41 ชี้ให้เห็นถึงการปรับความสัมพันธ์ระหว่างตนกับพ่อหลังการเคลื่อนไหวว่าพยายามหลีกเลี่ยงประเด็นพูดคุยที่จะทำให้ทะเลาะกันตรง ๆ โดยเฉพาะเรื่องการเมือง (A41, ผู้ให้สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2567)

ความสัมพันธ์รูปแบบใหม่นี้เกิดจากเงื่อนไขความสัมพันธ์พิเศษของ “สถาบันครอบครัว” ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและกิจกรรมจินตนาการพลเมืองนำไปสู่คำตอบที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับ “ความต้องการกันและกัน” ของสมาชิกทุกรุ่นในครอบครัว พวกเขาเชื่อว่าความสุขในครอบครัวเป็นอาณัติร่วมของทุกรุ่น พวกเขาเรียนรู้ว่าการยอมรับอีกฝ่ายหนึ่ง แม้จะไม่เห็นด้วยทางการเมือง และการให้พื้นที่อิสระ

แก่กันในการคิดทางการเมือง เป็นทางออกที่ดีที่สุดในการสมานฉันท์ความสัมพันธ์ในครอบครัว พวกเขายังคงพึ่งพาอาศัยกันได้ ทั้งด้านการเงิน การดูแลช่วยเหลือ และการให้ความรัก

บทสรุป: จากการสมานฉันท์ในครอบครัว สู่การรวมพลังทางการเมืองระดับชาติ

การนำกรอบวิเคราะห์ ปัจจัยกำหนดสถานะความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างรุ่น 4 ประการ คือ (1) การตระหนักถึงการถูกกีดกันในหลากหลายมิติด้วยตนเอง (the personalization of multi-dimensional exclusions) (2) ประเด็นปัญหาเชิงโครงสร้างสำหรับอนาคต (problem issues of the future) เช่น สิ่งแวดล้อมและการศึกษา ที่ผู้ใหญ่ไม่สนใจ (3) ระบบการปกครองโดยชนชั้นผู้นำสูงวัยแบบเผด็จการ (autocratic gerontocratic regimes) และ (4) การก่อตัวขึ้นของสถาบันทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ งานชิ้นนี้พบว่า การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างรุ่น จากความขัดแย้งและเผชิญหน้าไปสู่ความร่วมมือและสมานฉันท์เกิดขึ้นจากเงื่อนไขปัจจัยสำคัญสามประการที่เกี่ยวพันกัน *ประการแรก* ความเปลี่ยนแปลงในท่าทีของผู้ใหญ่จากการปฏิเสธและกีดกันไปสู่การ “โอบรับปัญหาและยอมรับบทบาท” ของคนรุ่นใหม่เสรีนิยม โดยเฉพาะผู้ปกครองที่ต้องเผชิญกับความรุนแรงของรัฐต่อลูกหลาน สถานการณ์นี้ทำให้เกิดความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจมากขึ้น *ประการที่สอง* การปรับตัวของสถาบันทางการเมืองและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่เสรีนิยม จากการเน้นเฉพาะแนวร่วม “คนรุ่นใหม่เสรีนิยม” ไปสู่ “เสรีนิยมทุกรุ่น” และจากการชุมนุมแบบเผชิญหน้าไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบหลากหลายมิติ การปรับเปลี่ยนนี้เปิดพื้นที่ให้คนต่างรุ่นสามารถร่วมมือกันได้มากขึ้น และ *ประการที่สาม* ความล้มเหลวและการลดบทบาทของรัฐบาลคนชราอนุรักษนิยม ซึ่งทำให้คนรุ่นเก่าที่เคยสนับสนุนรัฐบาลดังกล่าวหลีกเลี่ยงทางการเมืองน้อยลง จนจำต้องหันมายอมรับและสร้างพันธมิตรกับคนรุ่นใหม่และพรรคการเมืองที่เป็นตัวแทนของเขา เพื่อเป็นเครื่องมือในการควบคุมอำนาจของชั่วคราวทางการเมือง

ข้อค้นพบของงานชิ้นนี้มีนัยสำคัญ 2 ประการ ที่ช่วยเติมเต็มข้อจำกัดของงานศึกษาการเคลื่อนไหวทางการเมืองปี 2563-2564 คือ *ประการแรก* การก้าวข้ามวาทกรรม “ความขัดแย้งระหว่างรุ่น (นิรันดร์)” งานชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งระหว่างรุ่นในสังคมไทยไม่ใช่ปรากฏการณ์ที่มีลักษณะคงที่หรือถูกกำหนดได้ล่วงหน้าโดยตัวแปร “รุ่น” เพียงตัวเดียว แต่เป็นพลวัตที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงความสามารถในการเรียนรู้และการปรับตัว

ของผู้คนข้ามรุ่น ความขัดแย้งไม่ได้ “ตายตัว” แต่ได้ “คลี่คลายตัวลง” (de-escalation) อย่างมีนัยสำคัญ ความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นไม่ได้จบลงที่สงครามความเกลียดชัง แต่ได้พัฒนาไปสู่ “ความร่วมมือทางการเมือง” และประการที่สอง การก้าวข้ามผลลัพธ์ทาง “ผลลัพธ์นโยบาย-การเมืองวัฒนธรรมระดับมหภาค” ที่เน้นผลแพ้-ชนะ งานชิ้นนี้เสนอการประเมินผลระดับจุลภาค โดยเฉพาะกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างรุ่น (intergenerational mutual learning) และการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและภายในครอบครัว ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างพันธมิตรทางการเมืองรูปแบบใหม่

ดังนั้น บทความนี้เสนอว่าผลลัพธ์ของการเคลื่อนไหวไม่ใช่แค่ชัยชนะหรือความพ่ายแพ้ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่คือการกำเนิดขึ้นของ “ระบบนิเวศทางการเมืองใหม่” ที่เส้นแบ่งเรื่องอายุถูกรื้อถอนและประกอบสร้างใหม่เพื่อรองรับเป้าหมายทางการเมืองร่วมกันในการตรวจสอบชั่วอำนาจเก่า

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้พัฒนามาจากรายงานวิจัยเรื่อง “คิดใหม่การเมืองเรื่อง “รุ่น”: กรณีศึกษาความขัดแย้งในครอบครัวไทย (Rethinking Politics of ‘Generation’: A Case Study of Conflicts Within Thai Families) ซึ่งได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณและวิชาการโดย 3 องค์กรที่สำคัญ ได้แก่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ศูนย์ความรู้นโยบายสาธารณะเพื่อการเปลี่ยนแปลง (101 Public Policy Think Tank) และศูนย์ความรู้นโยบายเด็กและครอบครัว (คิด for คิดส์) สัญญาเลขที่ 2/2566

References

Amnesty. (2023, February 8). *Phu chumnum prathuang thi pen dek nai prathet Thai phachoen kap phonkrathop yang runraeng chak kan khao ruam kan chumnum prathuang khrang yai* (in Thai). [Child protesters in Thailand face ‘severe consequences’ for participating in mass protests]. Retrieved January 3, 2024, from <https://www.amnesty.or.th/news/2023/02/ผู้ชุมนุมประท้วงที่เป่/>

- Babatunde, A. O. (2015). Youth uprising and the quest for political reform in Africa. *African Security Review*, 24(2), 107–121. <https://doi.org/10.1080/10246029.2015.1020954>
- Bellei, C., & Cabalin, C. (2013). Chilean student movements: Sustained struggle to transform a market-oriented educational system. *Current Issues in Comparative Education*, 15(2), 108–123. <https://doi.org/10.52214/cice.v15i2.11508>
- Birkholz, S. (2013). *Confronting gerontocracy: The youthful character of the Egyptian revolution* (Research Report). Berlin: Freie Universität Berlin.
- Dimock, M. (2019, January 17). *Defining generations: Where millennials end and generation Z begins*. Retrieved January 3, 2024, from <https://www.pewresearch.org/short-reads/2019/01/17/where-millennials-end-and-generation-z-begins/>
- Lertchoosakul, K. (2021a). The white ribbon movement: High school students in the 2020 Thai youth protests. *Critical Asian Studies*, 53(2), 206–218. <https://doi.org/10.1080/14672715.2021.1883452>
- Lertchoosakul, K. (2021b). *The rise and dynamics of the 2020 youth movement in Thailand*. Bangkok: Heinrich-Böll-Stiftung European Union.
- Lertchoosakul, K. (2024). Phonkrathop phon sathuean lae sing thi tam ma khabuan kan khluanwai khon run mai pi 2563–2564 to kanmueang lae sangkhom Thai (in Thai). [Impacts, effects and consequences of the 2020–2021 youth movement on Thai politics and society]. *Journal of Social Sciences*, 54(2), 288–317. <https://doi.org/10.61462/cujss.v54i2.3110>
- McCargo, D. (2021). Disruptors’ dilemma? Thailand’s 2020 Gen Z protests. *Critical Asian Studies*, 53(2), 175–191. <https://doi.org/10.1080/14672715.2021.1876522>
- Phoborisut, P. (2020). Reimagining dissent in Thailand’s 2020 uprising. *SAIS Review of International Affairs*, 40(2), 43–55. <https://doi.org/10.1353/sais.2020.0022>

- Pickard, S., Bowman, B., & Arya, D. (2020). “We are radical in our kindness”: The political socialisation, motivations, demands and protest actions of young environmental activists in Britain. *Youth and Globalization*, (2), 251–280. Retrieved from https://brill.com/view/journals/yogo/2/2/article-p251_251.xml
- Sarup Hashtag #MiKonMaiMiKu lamdap hetkan din kao klai chop ko koet arai khuen bang (in Thai). [Summary of hashtag #HaveKornNoUs: chronology of the Move Forward Party–Chart Pattana Kla Party deal]. (2023, May 20). Retrieved from Bangkokbiz. <https://www.bangkokbiznews.com/politics/1069409>
- Sinpeng, A. (2021). Hashtag activism: Social media and the #FreeYouth protests in Thailand. *Critical Asian Studies*, 53(2), 192–205. <https://doi.org/10.1080/14672715.2021.1882866>
- Sombatpoonsiri, J. (2021). *From repression to revolt: Thailand’s 2020 protests and the regional implications* (Research Report). Hamburg: German Institute for Global and Area Studies (GIGA).
- Taib, R., & Vivian, B. T. (2022). Youth Tsunami: University students’ political participation. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 12(6), 1925–1938. <http://dx.doi.org/10.6007/IJARBSS/v12-i6/13920>
- Tonsakulrungruang, K. (2020, February 28). *Anakot Mai: ‘lawfare’ and future forward party’s legacy*. Retrieved December 3, 2025, from <https://www.newmandala.org/anakot-mai-lawfare-and-future-forward-party-legacy/>
- Unno, A. (2021). “Thalu Gas”: The other version of the “Thai youth movement”. *ISEAS Perspective*, 2021(146). Retrieved from <https://www.iseas.edu.sg/articles-commentaries/iseas-perspective/2021-146-thalu-gas-the-other-version-of-the-thai-youth-movement-by-anusorn-unno/>
- Wongkitrungrueng, W., Nimmanorawong, P., Sindhuprama, S. (2022). *Kan sang chintanakan phonlamueang: Khumue kan chat workshop* (in Thai). [Creating citizen imagination: A workshop guide] (Research Report). Bangkok: Kid for Kids.